

HEKİM ADAYLARININ ORGAN NAKLİNE BAKIŞ AÇILARI

THE ATTITUDES OF MEDICAL STUDENTS TO ORGAN DONATION

Melis Naçar*, Fevziye Çetinkaya*, Dilek Kanyılmaz**,
Bülent Tokgöz***, Cengiz Utaş***

* Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

** Ankara Sağlık Müdürlüğü

*** Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Anabilim Dalı

ÖZET

Çalışmanın amacı, bir sene içerisinde hekim olacak tıp fakültesi öğrencilerinin organ nakli konusundaki bilgilerini ve tutumlarını öğrenmektir.

Araştırmaya katılanların % 72.3'ü organını bağışlamayı düşünürken % 26.2'si düşünmediklerini, % 1.5'i ise kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Son sınıf öğrencilerinin yalnızca % 14.1'inin organ bağış kartı vardır. Son sınıf öğrencilerinin % 67.5'i dini yönden organ bağışında bulunmanın uygun olduğunu belirtmişlerdir. Kişilerin organ bağışı konusundaki dini inançları organ bağışlamayı önemli ölçüde etkilemiştir. Son sınıf öğrencilerinin % 40.8'i organ bağışlamamasının nedenini belirtmemekte, % 27.8'i kişisel tercihim, % 13'ü dini ve geleneksel nedenlerle, % 7.4 güvenemiyorum, % 5.5'i cesede eziyet olur demişlerdir. Son sınıf öğrencilerinin % 66.0'ı organ bağışı konusundaki bilgilerinin yeterli olmadığına inanıyordu.

Sonuç olarak son sınıf öğrencisi doktorların bu konuda önemli ölçüde bilgi eksikliği olduğu; organ bağışı konusunda tutum ve davranışlarının farklı olduğu yani organ bağışlamak isteyenlerin çok azının bağışladığı saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Transplantasyon, tıp öğrencileri, bilgi.

GİRİŞ

Günümüzde organ nakli için gerekli organ teminindeki güçlükler uygulamada engel oluşturmakta ve organ temini ile ihtiyacı arasında büyük bir açığa neden olmaktadır (1). Ülkemizde nakillerin çoğu canlı ve yakın akrabalarından elde edilen organlarla gerçekleştirilmektedir (2). Bu sorunun çözülebilmesi için başta sağlık görevlileri olmak üzere toplumun her bireyinin yeterli ilgi ve bilince sahip olması gereklidir.

ABSTRACT

The purpose of this study is to find out the knowledge and attitude the last year medical faculty students about organ transplantation.

Some 72.3 % of those interviewed were willing to donate their organs, while 26.2 % refused and 1.5 % were uncertain. Only 14.1 % had signed an organ donor card. 67.5 % of the said that donating an organ is appropriate according to religion. Religious believe about organ donation did affect significantly willingness to donate. When we review the reasons of not thinking to donate an organ, 27.8 % has said that this is their personal choice, 13.0 % has declared religious and traditional reasons, 7.4 % said that they don't trust, 5.5 % said that this will give pain to the dead body. 40.8 % has not declared any reason 66.0 % of the the last year medical faculty students were thinking that their knowledge about transplantation is insufficient.

As a conclusion, health knowledge of medical students about organ transplantation were low. There was a difference between attitudes and behaviours about organ transplantation; the rate of organ donation was low in students who went to donate.

Key words: Transplantation, medical students, knowledge.

Ortadoğu ve Asya ülkelerinin çoğunda dini inançlar ya da geleneklerin yarattığı toplumsal direnç, kadavra organı sağlanmasını çok güçleştirmektedir (3). Kadavradan organ almanın yarattığı etik sorunların da sıkça tartışıldığı bu ülkelerde toplumdaki ekonomik dengesizlikler organ temininin bir ticari pazar oluşturmasına zemin hazırlamakta, yoksul kişiler gerek kendi ülkelerinde gerekse uluslararası anlamda ucuz organ kaynağı haline dönüşmektedirler. Bu olaya fırsat

verilmemesi için organ aktarımında kadavra organlarının etik kurallar çerçevesi ve bilimsel doğrular eşliğinde yaygın kullanımının çözüm olduğunda fikir birliği sağlanmıştır (4). Organ bağışlarını arttırabilmek için halkın bu konudaki yetersiz bilgisini ve olumsuz tutumunu gidermek, toplumda bu alanda oluşmuş engelledi aşmak gerekmektedir. Bunun için ise öncelikle hekimlerin bu konuda bilgi sahibi olmaları ve halkı aydınlatmaları gerekmektedir.

Çalışmamızın amacı, son sınıf tıp fakültesi öğrencilerinin organ nakli konusundaki bilgilerini ve bakış açılarını öğrenmektir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu çalışma, Mayıs 2000 Yılı Mayıs Ayında Kayseri İlinde Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi son sınıf öğrencilerinin tümü olan 206 kişi üzerinde anket yöntemi ile yapıldı. Doktor adaylarına hangi organların naklinin yapılabildiği, ülkemizde hangi nakillerin yapıldığı, kimlerin organ bağışında bulunabileceği, organ nakli için uygun olan ölüm nedenleri, organ bağışında bulunmak isteyip istemediği, istemiyorsa nedeni, dini yönden organ bağışında bulunmanın uygun olup olmadığı, herhangi bir organını bağışlama durumu, bağış kartının olup olmadığı, organ bağışı konusundaki bilgilerinin yeterli olup olmadığı hakkında 23 soru soruldu. Araştırma grubuna hangi organların naklinin yapılabildiği ile ilgili açık uçlu bir soru soruldu. Kişilerin birbirinden etkilenmesini önleyebilmek amacıyla anket formu deneğe verildi ve araştırmacının gözetiminde doldurtuldu. Veriler bilgisayarda Epi İnf5 programı ile değerlendirildi, istatistiki analizde Ki-kare testi kullanıldı.

BULGULAR

Araştırma kapsamına alınan 206 son sınıf öğrencisinin yaş ortalaması 24.01.9 idi. Cinsiyete göre dağılımları (Erkek/Kadın) % 57.8 ve % 42.2 idi.

Tablo 1'de görüldüğü gibi transplantasyon için en fazla bilinen organlar sırasıyla böbrek, karaciğer, kalp iken en az oranda bilinenler sinir ve kemik idi. Bu işlemlerin ülkemizde de başarı ile yapıldığının bilinme oranı çok daha az idi.

Tablo 2'de görüldüğü gibi son sınıf öğrencilerinin bir kafa travması nedeniyle olan ölümden diğer organların transplantasyon için uygun olduğunu % 7.3 oranında bilmiyorlardı.

Araştırma grubuna alınan son sınıf öğrencileri arasında organ bağışına olan tutumları açısından yaş ve cins farkı yoktu.

Organ bağışında bulunmak ister misiniz sorusuna araştırma kapsamına alınan son sınıf öğrencilerinden

149'u (%72.3) evet; 54'ü (%26.2) hayır; üçü ise (%1.5) bilmiyorum cevabını vermişlerdir. Evet diyenlerin ise sadece % 56.5'u bütün organlarını bağışlayacaklarını belirtmişlerdir. Bağışlanmak istenen organlar en sık olarak böbrek (%89.1), kornea (%82.3) ve karaciğer (%76.2)ve kalp(%70.1) idi.

Dini yönden organ bağışında bulunmak uygun mudur sorusuna 139 kişi (%67.5) uygundur; 8 kişi (%3.9) değildir; 59 kişi (%28.6) ise bilmiyorum cevabını vermişlerdir. Organ bağışında bulunmak isterseniz ne yapacağınızı biliyor musunuz sorusuna 100 kişi evet (% 48.5) yanıtını vermiştir.

Dini açıdan organ bağışının uygun olduğunu düşünenlerde organ bağışlama oranı daha yüksekti.

Organlarını bağışlayan son sınıf öğrencilerinin % 83.3'ü tümünü; % 16.7'si ise bir kısmını bağışladıklarını belirtmişlerdir. En fazla bağışlanan organlar sırasıyla böbrek (%96.7), karaciğer (%93.3), kornea (%93.3), kemik iliği (%86.7) ve kalp (%86.7) di.

Organ bağışlamayı düşünmeyenlerin ifade ettikleri nedenlere bakıldığında tablo 5'de görüldüğü gibi % 40.8'i neden belirtememekte, % 27.8'i kişisel tercihim, % 13'ü dini ve geleneksel nedenlerle, % 7,4 güvenemiyorum, % 5.5'i cesede eziyet olur demişlerdir.

Öğrencilerin % 66.0'ı organ bağışı konusundaki bilgilerinin yeterli olmadığına inanıyordu.

Son sınıf öğrencilerinden % 14.1'i herhangi bir organ/dokusunu bağışladıklarını, ancak sadece %11.7'si organ bağış kartını yanında taşıdıklarını belirtmişlerdir. Organ nakli konusundaki bilgi arttıkça organ bağışlama oranı artmaktaydı ($X^2=4.71$ p<0.05).

Tablo 1: Araştırma Kapsamına Alınan Son Sınıf Öğrencilerinin Hangi Organ/Doku Nakilleri Yapıldığı Konusundaki Bilgileri

ORGAN/DOKU	Bilenler		Ülkemizde yapıldığı bilenenler	
	Sayı	%	Sayı	%
n=206				
Böbrek	204	99.0	200	98.0
Karaciğer	196	95.1	160	78.4
Kalp	188	91.3	120	58.8
Pankreas	62	30.1	14	6.9
Akciğer	81	39.3	22	10.8
İnce barsak	27	13.1	4	2.0
Kornea	182	88.2	153	75.0
Kemik	21	10.2	3	1.5
Deri	56	27.2	29	14.2
Sinir	17	8.3	3	1.5
Kemik iliği	116	56.3	84	41.2

Tablo 2: Araştırma Kapsamına Alınan Son Sınıf Öğrencilerinin Çeşitli Ölüm Nedenlerinin Organ Nakline Uygunluğu Konusundaki Sorulara Verdikleri Cevaplar

Ölüm nedenleri	Evet	
	Sayı	%
Kafa travması	191	92.7
İntraserebral kanama	184	90.2
Metastaz yapmamış beyin tümörü	112	54.6
İlaç zehirlenmesi uygun değildir	174	86.1
Metabolik bozukluk uygun değildir	180	87.8
Sepsis uygun değildir	201	97.5
HBV veya HIV hikayesi uygun değildir	206	100.0
İnsuline bağımlı diyabet uygun değildir	177	86.3
Tedavi edilmeyen kronik hastalığın bulunması uygun değildir	174	84.5

Tablo 3: Araştırma Kapsamına Alınan Son Sınıf Öğrencilerinin Organ Bağışı İle İlgili Tutum ve Davranışlarının Cinsiyete Göre Dağılımları (%)

	Erkek (n:119)	Kadın (n:87)	Toplam (n:206)	x ²	P
Organ bağışında bulunmak isteme				0.10	>0.05
Evet	72.3	72.4	72.3		
Hayır	26.0	26.4	26.2		
Bilmiyorum	1.7	1.1	1.4		
Dini yönden organ bağışını uygun bulma				0.17	>0.05
Evet	68.0	66.6	67.5		
Hayır	4.2	3.4	3.9		
Bilmiyorum	27.8	30.0	28.6		
Organ bağışlamak isterse ne yapacağını bilme				0.09	>0.05
Evet	15.1	12.6	14.0		
Hayır	84.9	87.4	86.0		
Organ bağışlama				0.09	>0.05
Evet	15.1	12.6	14.0		
Hayır	84.9	87.4	86.0		
Organ bağışı konusundaki bilgisini yeterli bulma				3.26	>0.05
Evet	39.5	26.4	34.0		
Hayır	60.5	73.6	66.0		

Tablo 4: Araştırma Kapsamına Alınan Son Sınıf Öğrencilerinin Organlarını Bağışlamaları ile Dini Yönden Organ Bağışı Konusundaki Düşünceleri

Dini yönden organ bağışı uygun mudur?	Organ bağışında buldunuz mu?					
	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Uyundur	28	20.1	111	79.9	139	67.5
Uygun değildir	0	0.0	8	100.0	8	3.9
Bilmiyorum	1	1.7	58	98.3	59	28.6
Toplam	29	14.0	177	86.0	206	100.0

x²: 13.02 p<0.01

Tablo 5: Araştırma Kapsamına Alınan Son Sınıf Öğrencilerinden Organ Bağışlamayı Düşünmeyenlerin İfade Ettikleri Nedenler

Bağışlamama Nedeni (n=54)	Sayı	%
Neden belirtmiyor	22	40.8
Kişisel tercihim	15	27.8
Dini ve geleneksel nedenlerle	7	13.0
Güvenmiyorum	4	7.4
Cesede eziyet	3	5.5
Organ nakline uygun değilim*	2	3.7
Beyin ölümü olsa bile kalbi çalışırken organ alınmamalı	1	1.8

*Hepatit B taşıyıcısı, tip I Diabet Hastası.

TARTIŞMA

Organ bağışlarını arttırabilmek için halkın bu konudaki yetersiz bilgisini ve olumsuz tutumunu gidermek, toplumda bu alanda oluşmuş engelleri aşmak gerekmektedir. Hekimlerin bu konuda bilgili olmaları halkı aydınlatmaları açısından çok önemlidir. Nakledilecek organ bulma konusundaki gelişmelerin, organ ve doku nakli konusundaki tıbbi, teknolojik ve hukuki gelişmelerle paralellik göstermediği açıktır. Bu sorun, çeşitli faktörlere bağlı olmakla beraber temelde kişilerin konu hakkındaki bilgi düzeylerindeki eksikliğe ve hatta yanlış bilgilerine bağlanabilir (5). Ülkemizde organ bağıışı ile ilgili ilk yasanın 1979 yılında çıkarılması ve 1982 yılında gözden geçirilerek yürürlüğe girmesi ile konuya hukuki yönden bir zemin hazırlanmıştır. Bu yasada kişinin, organ ve dokularını bağışladığını belirten resmi veya yazılı bir vasiyeti yoksa, yakınlarının rızası ile ölünün organ veya dokularının alınabileceği belirtilmekte, organ/doku alınmasına karşı olduğun belirten bir beyanı varsa organ veya dokularının alınamayacağı ifade edilmektedir (6).

Organ bağıışı ile ilgili yasal düzenlememizin olması sevindiricidir. Ancak ülkemizdeki mevcut çabaların devlet veya medya desteği ile hızlandırılması ve geliştirilmesi, artan hasta sayılarıyla her geçen gün daha da büyüyen bu sorunun çözümü için artık kaçınılmaz bir hal almıştır. Japonya'da halkın ve profesyonellerin eğitilmeleri için 1991 yılında orijinal donör kartları hazırlama ve dağıtma yoluyla başlatılan gönüllü faaliyetler sonucunda, organ transplantasyonunu anlama ve destek konusunda çok büyük gelişmeler olmuştur (7).

Transplantasyon için en fazla bilinen organlar sırasıyla böbrek (%99.0), karaciğer (%95.1), kalp

(%91.3) iken en az oranda bilinenler sinir ve kemik idi (Tablo 1). Trabzon'da halk üzerinde yapılan bir araştırmada nakli bilinen organlar arasında ilk sıralarda böbrek (%88.8), kornea (%66.1), karaciğer (%51.0) gelmekteydi (8).

Kafa travması nedeniyle olan ölümün organ transplantasyonu için uygun olduğunu hekim adaylarının % 92.7'si bilmektedir (Tablo2). Oysaki hekim adaylarının tamamının bunu bilmesi beklenirdi. Brezilya'da yoğun bakım hekimleri üzerinde yapılan bir çalışmada % 6.7'si organ almak için hastada beyin ölümünün, % 3.7'si kalp ölümünün olması gerektiğini, yine % 57.8'i beyin ölümünün hangi şartlarda oluştuğunu bilmiyordu (9). Organ nakli konusundaki mevcut engelleri aşmada hekimler hayati rol oynayan kişilerdir. Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD) potansiyel donörlerin yaklaşık % 50'sinden bilgi eksikliğinden dolayı organ alınmadığı tahmin edilmektedir. ABD'de hekimlerin bu konudaki bakış açılarını belirlemek amacıyla yapılan çalışmada hekimler bu konudaki engelleri sırasıyla ölümün teşhis edilmesinde konsensüs yetersizlikleri, hastanın öldüğünü ailesine haber verme konusundaki ve aileye organ naklini teklif etmedeki gecikmeler ve hekimlerin beyin ölümü konusunu tartışmamaları olarak belirtmişlerdir (10).

Hekim adaylarının % 72.3'ü organ bağışlamayı düşünmekte, % 26.2'si düşünmemekte, % 1.5'i ise ne yapacağını bilmemekte idi. Tıp fakültesi öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada % 71'inin (11), hemşirelik öğrencileri üzerinde yapılan başka bir çalışmada ise % 96'sının (12) organ bağışlamaya istekli olduğu saptanmıştır. İsveç'te beyin cerrahı, anesteziist, nörologlar üzerinde yapılan bir çalışmada (13) büyük çoğunluğu ölümlerinden sonra organlarını vermeye istekli olduklarını, Brezilya'da yoğun bakımda çalışan hekimler üzerinde yapılan bir çalışmada hekimlerin % 97.7'si organ bağışlamaya istekli olduklarını belirtmişlerdir (9). Çin'de yapılan bir araştırmada (14) halkın % 70'i, Hong Kong'da (15) ise halkın % 60.3'ü organ bağışlamaya istekliydi. Trabzon'da (8) yapılan bir çalışmada halkın % 62.8'i, Bursa'da (16) % 50.5'i organ bağışlamayı düşünmekte idi. Bu çalışmada organ bağıışı oranının daha yüksek olması tıp eğitiminin organ bağıışı yapmayı arttırdığını düşündürebilir.

Organ bağıışına olan tutum açısından yaş ve cins farkı yoktu. Yine tıp öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada da aynı sonuçların bulunması bulgularımızı desteklemektedir (17)

Dini yönden organ bağıışında bulunmak uygun mudur sorusuna kişilerin % 67.5'u uygundur; % 3.9'u değildir; %28.6'sı ise bilmiyorum cevabını vermişlerdir

(Tablo 3). Dini açıdan organ bağışının uygun olduğunu düşünenlerde organ bağışlama oranı daha yüksekti (Tablo 4). Tıp öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada % 36.0'ının dini ve etik nedenlerle organ bağışına şüpheli baktıkları ve % 48'inin belirli organların verilmesinden rahatsız oldukları saptanmıştır (12). ABD'de Çin kökenli budistler dini nedenlerle organ vermeyi istemedikleri, ancak en yakın akrabalarına verebileceklerini belirtmişlerdir (18). Bursa'da yapılan bir çalışmada halkın % 26.2'si dini nedenlerle, % 6.9'u öldükten sonra organlarının kendileri için gerekli olacağını düşündüklerinden organ bağışında bulunmak istemiyordu (16).

Araştırmamızda konuya yaklaşım genel olarak olumlu kabul edilse de, organ bağışlamayı düşünmeyenlerin gösterdikleri nedenler dikkat çekicidir. Bu nedenlere bakıldığında % 27.8'i kişisel tercihi olduğunu, % 13.0'ı dini ve geleneksel nedenlerle, % 7.4'ü hekimlere güvenmediğini, % 5'i cesede eziyet olduğunu belirtmiştir. İki kişi hepatit B taşıyıcısı ve tip I diabeti olması nedeniyle organ nakline uygun olmadığını, bir kişi ise beyin ölümü olsa bile kalbi çalışırken organ alınmamalı demiştir. Çalışmamızda organ bağışlamayı düşünmeyenlerin % 40.8'i neden belirtmemiştir. Trabzon'daki çalışmada bu oran % 41.3 idi (8). Bu kişilerin bir kısmının olaya karşı olduğu ve ankete yeterince açık cevap vermediği düşünülebileceği gibi, konuyla ilgili ayrıntıları bilmemekten kaynaklanan endişeler de rol oynuyor olabilir.

Organ bağışında bulunmak isterseniz ne yapacağınızı biliyor musunuz sorusuna kişilerin % 48.5'u evet yanıtını vermiştir. Tıp fakültesi öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada öğrencilerin organ bağışının yasal yönleri hakkında çok az bilgiye sahip oldukları görülmüştür (12).

Son sınıf öğrencilerinden % 14.0'ının organ bağış kartı vardı. Tıp fakültesi öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada % 50'si organ bağış kartı olduğunu söylemişlerdir (11). İngiltere'de Güney Asya kökenli kişiler üzerinde yapılan bir çalışmada kişilerin % 16'sının bağış kartı olduğu saptanmıştır (19).

Organlarını bağışlayan hekim adaylarının % 83.3'ü tümünü; % 16.7'si ise bir kısmını bağışladıklarını belirtmişlerdir. En fazla bağışlanan organlar sırasıyla böbrek, karaciğer, kornea, kemik iliği ve kalp idi. Tıp öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada böbrek nakli konusundaki tutumlar daha olumlu, göz ve kalp nakli konusunda daha olumsuz tutumları vardı (20). Yine bir başka çalışmada en fazla bağışlanan organlar sırasıyla böbrek, pankreas kalp ve kornea idi (12).

Hekim adaylarının % 66.0'ı organ bağışı konusundaki bilgilerinin yeterli olmadığına inanıyordu. Organ nakli konusundaki bilgi arttıkça organ bağışlama oranı artmaktaydı. Üniversite psikoloji bölümü üzerinde yapılan bir çalışmada organ bağışlamaya istekli olan kişilerin bu konudaki bilgilerinin isteksiz olanlara göre daha fazla olduğu saptanmıştır (21). Bu da organ bağışı konusundaki eğitimin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak son sınıf öğrencisi doktorların bu konuda önemli ölçüde bilgi eksikliği olduğu; organ bağışı konusunda tutum ve davranışlarının farklı olduğu yani organ bağışlamak isteyenlerin çok azınının bağışladığı saptanmıştır. Bunların nedenlerinin saptanmasına yönelik ileri araştırmalara gereksinim vardır. Konuya gereken ilginin gösterilmesi için bu konuda daha fazla eğitim almaları ve konuya dini yönden de yaklaşılması yararlı olabilir.

KAYNAKLAR

1. Yılmaz Z. Hastanelerde Organ ve Doku Bağışı Hizmetleri. Erciyes Üniversitesi Yayınları, No:57. Kayseri, 1993.
2. Türk Nefroloji Derneği. Türkiye'de Nefroloji-dializ ve Transplantasyon. No:5, s.38, 1991.
3. Woo KT. Social and Cultural Aspects of Organ Donation in Asia. Ann Acad Med Singapore, 21(3): 421-427. 1992.
4. Abona GM. Moral, Ethical and Medical Values Sacrificed by Commercialization in Human Organs. In Organ Transplantation 1990. Ed.: Abouna GM, Kumar MSA, White AG., 545-553, Kluwer Academic Publishers, 1991.
5. Gerbino P, Frascotti A. Public opinion and transplantation: results of a survey. RivInferm 1995, 14 (2): 67-70.
6. Aşçıoğlu Ç. Tıbbi yardım ve el atmalardan doğan sorumluluklar. Ankara. Tekişik, 1993.; 190-1.
7. Kita Y, Aranami Y, Nomura Y et al. Improving public awareness of organ transplantation in Japan. Prog Transplant 2000; 10(1): 56-9.
8. Çan G, Torun P, Gürpınar SS. Trabzon il merkezinde halkın organ nakli ve bağışı konusundaki bilgi ve davranışları. Toplum Hekimliği Bülteni 1997; 18(3):5-2.
9. Coelho JC, Fontan RS, Pereira JC et al. Organ donation: opinion and knowledge of intensive care unit physicians in the city of Curitiba. Rev Assoc Med Bras 1994;40(1):36-8.
10. Coleman ML. The physician's perspective: a survey of attitudes toward organ donor management. J Transpl Coord 1997;7(2):55-8.

11. Strenge H. Organ donation from the viewpoint of the medical students. *Psychother Psychosom Med Psychol* 1998;48(11):457-62.
12. Laederach HK, Gerster BI. Knowledge, attitude and reservations of medical students about organ transplantation: results of a survey during the first year of study. *Schweiz Med Wochenschr* 1998 21; 128(47): 1840-9.
13. Omnell PM, Dmitriev P, Shevelev V, et all. Attitudes towards organ donation and transplantation- a study involving Baltic physicians. *Transpl Int* 1998; 11(6): 419-23.
14. Liu Y, Lei H, Qui F. Investigation of attitudes towards organ transplantation in young people in China. *Chin MedJ(Engl)* 1997; 110(3):210-5.
15. Yeung I, Kong SH, Lee J. Attitudes towards organ donation in Hong Kong. *Soc Sci Med* 2000; 50(11): 1643-54.
16. Bilgel H, Bilgel N, Okan N et. all. Public attitudes toward organ donation. A survey in a Turkish community. *Transpl Int* 1991 Dec;4(4):243-5.
17. Strenge H. Fear of death and willingness to consider organ donation among medical students. *Psychother Psychosom Med Psychol* 1999;49(1):23-8.
18. Lam WA, McCullough LB. Influence of religious and spiritual values on the willingness of Chinese-Americans to donate organs for transplantation. *Clin Transplant* 2000; 14(5):449-56.
19. Ahmed W, Harris S, Brown E. Attitudes to organ donation among South Asians in an English high street. *J R Soc Med* 1999 Dec; 92(12):626-7.
20. Strenge H. Questions on organ donation. An exploratory study of medical students and overview of the literature. *Psychother Psychosom Med Psychol* 1996; 46(9-10):327-32.
21. Nolan BE, Spanos NP. Psychosocial variables associated with willingness to donate organs. *CMAJ* 1989; 141(1):27-32.